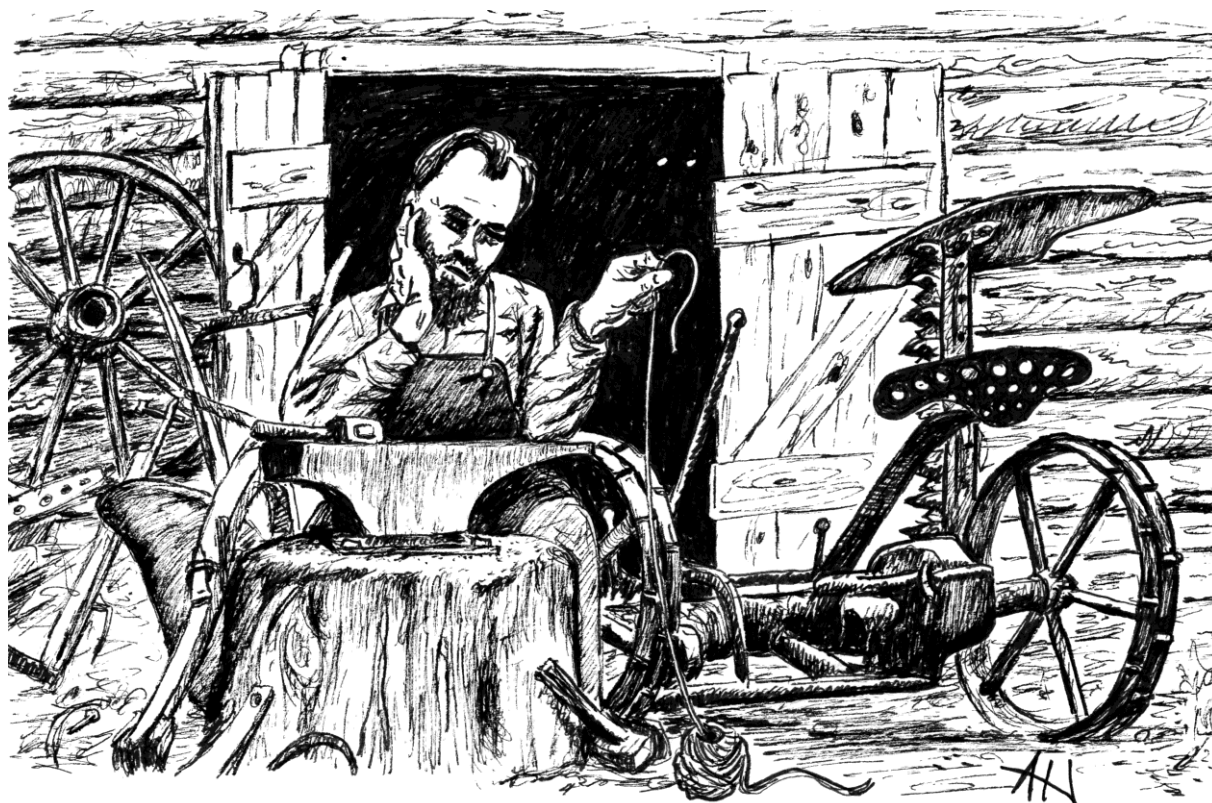

1879 En oppfinner fra Selbu

Han hadde satt seg nedpå. Skyggen fra de store trærne skjermet han mot den verste varmen. En lett bris kom innover fra prærien og svalet ham ned. Han støttet seg mot ambolten, og så inn i glørne fra smia. Glohaugen avga en slags luftspeiling. Når ungene så ham slik, visste de at han tenkte. Han likte å sitte der og gruble. Men han holdt det mest for seg selv. Bitter erfaring tilsa det. Også denne gangen tenkte han på teknikk, mekanikk og muligheter. Han tenkte tilbake noen år, da han gikk i dagevis og spekulerte på et system som kunne binde opp kornet når de skar det. Den noe kalde høstdagen den gangen hvor han satt bak tre hester og la rode for rode av kornaks bak seg, mens hans høygravide kjerring og de to stedøtrene på 16 og 10 år strevde som rakstetaus, - stod så klart i minnet. De to smårollingene Birtha og Ophilia lekte i utkanten av åkeren. *"Det burde da være mulig å få noe mekanisk til å samle opp kornstråene og binde de sammen"*. Og slik ble det. Sjølbinderen tok form i hans hode. Kornbandene, slik vi kjenner de også i dag, ble til uten bruk av menneskehånd og blåknuter. Slik han der sitter, slår tankene over på sin oppvekst i Selbu. Som 14-åring måtte han søke arbeid i Stjørdal. Det var langt unna. Men det skulle bli så uendelig mye lenger. Det gikk rykter om at folk i store mengder hadde forlatt landet for Amerika. Han visste knapt hvor det var, men registrerte etter konfirmasjonen at samtaleemne tok seg opp også hos foreldrene. Push- and pullfaktorer ble diskutert over hele Selbu, men det var ingen som riktig våget. Han titter utover jordene sine, er det noe som rører seg i utkanten av åkeren. Massakrene av landsmenn utført av Dakotaindianerne et par kilometer unna straks etter at han kom til dette området, satt fortsatt i kroppen. Det rev og slet i ham som nervøse rykk. *"Nei, heldigvis er den tid over - nå har soldatene kontroll"*. Etter Custer's Last Stand i 76 var indianerne fordrevet nordover eller inn på reservater. Han senket skuldrene, snudde seg tilbake - vendt mot glohaugen. I bunn og grunn var han ingen smed, men en oppfinner fra vakre Selbu i Norge.

Slik møter vi John Pedersen Moen, oppfinneren av sjølbindertauets knute i 1879, en liten revolusjon for farmerne i Midtvesten - og verden forøvrig. Jon Pedersen Moen var sønn av

Berit Olsdatter Kvello, gift Moen. Hun ble født den 29. september 1806 på Kvello Framigarden i Selbu. I 1828 gifter Berit seg med Jon Mikkelsen Moen, f. 1806. De fikk fem barn: Ingeborg 1829, Mikkel 1831, Marit 1834, Ola 1836 og Johanna 1839. Til å begynne med så alt så bra ut. Ungene kom, de overtok gården i 1831, ja - livet var ikke så verst å leve. Men så rammes familien hardt og brutalt. Husbonden

Moen i Selbu 2009

Jon dør i 1839, kun 33 år gammel. Året etterpå mister Berit to av sine barn: Marit og Johanna, samt sin svigermor. I 1841 gifter Berit seg på nytt - med naboen, Per Johnsen Stamnes, f. 1817. Aldersforskjellen var på en måte i feil retning. Trolig "måtte de gifte seg", i og med at de kort etterpå fikk sønnen Jon Pedersen Moen, vår mann i dette kapitlet.

I 1858 utvandrer Berit og Per til Amerika sammen med sin 17-årige sønn Jon. I lag med dem var også Berits sønn fra første ekteskapet, Mikkel Jonsen Moen og hans kone Gjertrud Kallar Kråkkå. De forlot Trondheim den 4. juni med seilskipet Bark Sverre. Etter ankomst Quebec, bar det oppover St. Lawrence River til Ontario, videre til St. Paul i Minnesota, hvor de holdt til frem til 3. juli 1861. Moenfamilien var de første selbyggen som slo seg ned i Minneapolisområdet. I 1861 vandrer familien ytterligere vestover, til Acton Twp i Meeker County. Acton var på den tiden en grensestasjon (the frontier). Moenfamilien skal ifølge en av mine kilder, Bernhard Engan, ha vært den andre trønderfamilien som slo seg ned i Acton. Den første var Mathias Paulson fra Røros. Det var ikke bare å reise vestover fra Minneapolis den gangen. Mellom byen og Acton lå "de store skoger". En dro derfor til å begynne med litt nordvestover langs Mississippi, så sørover ved Clearwater mot Forest City.

Det skulle ikke bli noen lett start for nybyggerfamilien fra Selbu. Tre forhold dominerte vinteren 61/62: Borgerkrigen var i gang, vinteren ble den hardeste temperaturmessig i manns minne og indianerkrigene startet kun et steinkast fra selbyggens nyetablerte "homestead". Med tanke på det vi vet i ettertid, er det et under at familien Moen ikke også ble drept. Acton Twp ble etablert midt mellom to rivaliserende indianerstammer: Dakotas og Ojibway. De hvite inntrengere kom som en kile mellom disse. 17. august 1862 ble fem nybyggere drept av

indianere i Acton Twp, ca. 3 ½ miles (5 km) fra hjemmet til Moenfamilien. Moenfamilien dro etter massakrene inn til Forest City hvor det var bygd en palisader (stockade: mindre fort). Richard Engan skriver at det i løpet av 40 dager ble drept 644 nybyggere og 93 soldater. ”Indianerkrigene” ble en annen front under borgerkrigen, hvor det endte opp med Custer’s Last Stand ved Little Big Horn i 1876, og “the ultimate defeat” ved Wounded Knee i 1892.

John Pedersen Moen, senere kjent som John P. Johnson eller kun J. P. Johnson ble født den 13. desember i 1841 på Moen vest av Tømra i Selbu. Da han var 14 år dro han som nevnt til Stjørdal for å søke arbeid. Han kom til Amerika i lag med sine foreldre i 1858. John kunne selvsagt verken snakke, lese eller skrive engelsk, men lærte det nok veldig fort. Det heter seg at han var på en eller annen undervisning i området, trolig en omflakkende skole iverksatt av nybyggerne selv. En måned før det som ble hetende ”The Acton Uprise” den 29. juli 1861, ble han innrullert i Hæren og trente ved Fort Snelling med tanke på deltagelse i borgerkrigen. J.P. Johnson kom med i kompani C innen 6. Minnesota Regiment, hvis oppgave var å bistå troppene i sør med mat og klær, altså en ren intendanturavdeling. At John ikke ble stridende skyldes hans svake helse. Ja, faktisk kom ikke selbyggen engang sørover, og fikk aldri delta i borgerkrigen. Dette hadde like meget sin årsak i at guvernør Alexander Ramsey ga ordre til tidligere guvernør Henry Sibley om å ta med seg 6. regiment til Minnesota River Valley for å gjenopprette fred mellom indianerne og nybyggerne. Derfor kom J. P. Johnson hjem igjen til sitt eget County, som bakre støttetropp i den såkalte indianerkrigen, som Lincoln kjempet parallelt med borgerkrigen. Til tross for at John var stasjonert rundt Glencoe med sitt kompani gjennom vinteren 1862 - 1863, var han som intendantursoldat trolig aldri i nærheten av kamper. I mai 63 ble han sågar forlatt i Fort Ridgley grunnet sykdom. Senere på sommeren kom han sammen med 3. Minnesota Battery og den 17. september havnet han på sykehuset i Fort Snelling. Så for den godeste

selbyggen ble både borgerkrigen og indianerkrigene kun et evig sykehusopphold. Den 19. oktober ble han erklært invalid. Han var en del hjemme, blant annet da faren døde den 20.

Familien Richard Engan (Richard er tippoldebarn av John P. Johnsen). F.v bak: Luke, Mitra (g. m Andy) og Andy. Foran f.v: Sondra, Richard og Sheryl (g. m Richard)

desember 1864, kun 47 år gammel. Den 19. august 1865 ble han utskrevet fra Fort Snelling med sterke anfall av asma og koldbrann i ene foten. Han mottok 40 dollar pr. måned resten av livet i kompensasjon.

John P. Johnsen var ikke den store soldaten, eller den fysiske kjempen på noe vis, men han hadde det i fingrene og hodet. Han var en ypperlig håndverker. I skyggen av noen kjempetrær hadde han sin lille smie. På ambolten utformet han alle tenkelig og utenkelige redskaper. I 1869 var John med å danne Norwegian Lutheran Church i Ness, ved Litchfield. Han laget også den første kirkeklokka til Ness Church. Den veide 800 pound (363 kg). Klokka tjente menigheten i mange år. Senere ble den flyttet til kirka i New London. Etter en stund der ble klokka skiftet ut og returnert til John. Da John døde tok hans barn og solgte kirkeklokka for 19 dollar som de ga til kreftforskningen.

Om vinteren flyttet han likegodt smia inn i hovedhuset, en ikke ufarlig operasjon. Han laget sleder, lette vogner og utallige redskaper. Dette til tross ble han aldri en smed. Han forble en farmer.

Gjennom to år eksperimenterte og utviklet John selvbinderprinsippet (tauet som bandt sammen kornet). Da han var sikker på sin oppfinnelse, dro han inn til Chicago hvor han tilbrakte hele vinteren i et støperi og maskinverksted. Her demonstrerte han systemet for en del interesserte personer i håp om å få det satt i produksjon. Den 26. juni 1879 fikk han patent, nr. 192-374. Det heter seg at han også gjorde en avtale med en produsent, men resultatet uteble. McCormick derimot betalt ham 500 dollar. Hva som lå bak dette, er noe uklart. Var det for å unngå søksmål eller for å nyttiggjøre seg deler av oppfinnelsen? Prototypen og kopi av patenten forefinnes i dag på utstilling i Grand Army of the Republic (G A R) Hall i Litchfield, Minnesota.

J. P. Johnsen inspiserer sin oppfinnelse

J. P. Johnson fikk etter hvert sin egen lille farm i seksjon 24, på sørenden av Thone Lake, som han mottok skjøte på den 1. mars 1871. Da mor Berit ble enke for andre gangen, var Jon 23 år. Mor Berit var ei meget selvstendig og bestemt dame, som ikke ville være til bry for noen. Hun begynte med sauer. Ulla foredlet hun etter gammel tradisjon, og denne gikk videre via barnebarnet Ophelia som underviste barn i Midtvesten ved hjelp av bestemoras gamle spinnerokk. Den 19. mars 1879 ga Berit farmen til sin datter Isabella Peterson (f. Ingeborg i 1829). Hennes mann døde, og Ingeborg og en del andre kom til Amerika. Berit døde i 1889.

J. P. Johnson ble veioppsynsmann for Acton Twp. På den tiden var vel veiene mer for stier å regne. Gjennom denne jobben møtte han Ole Arneson, som hadde kommet fra Norge og slått seg ned kun et par kilometer øst av Atwater, ikke langt unna Acton. Denne Arnesen hadde i og for seg samme jobben innen sin Twp: Gennessee. John ble en meget god venn av Ole Arnesen, - de spilte visstnok mye sjakk sammen - og gjennom sistnevnte møtte han naturlig nok Oles søster, Sara Arneson Klever, som hadde kommet til Amerika i 1872. John og Sara giftet seg den 13. mars 1874. De fikk seks barn. I tillegg hadde Sara to barn fra et tidligere forhold.

J. P. Johnson fungerte også i 20 år som en slags sorenskriver i området, hvorpå blant annet folk kom til ham for å gifte seg. I tillegg hadde han flere andre samfunnsfunksjoner og verv. J. P. Johnson var av den intellektuelle typen, las meget - og det han mistet som soldat, tok han igjen på sitt vis. Han hadde ganske mange bøker om borgerkrigen, og hans barnebarn fortalte at han kunne sitte og slåss seg gjennom slagene ved å gjøre korreksjoner i margene i disse bøkene - der han mente det var feil. Det å se systemer, løsninger og bruke sitt intellekt, reflekterte den godes selbyggen ved å lage en avansert, stor labyrint av syriner. Her fikk ungene virkelig prøve seg.

På sine eldre år arbeidet John med å utvikle automatiske bremsere for biler. Min kilde, Richard Engan - skriver at Johns datter Ophelia (f.1876) har en gang sagt at faren var ganske hemmelighetsfull hva gjaldt sine prosjekter, trolig som et resultat av hans dårlige erfaring da han ble utnyttet i forbindelse med oppfinnelsen av "sjølbinderknuten".

J. P. Johnson døde den 15. juli 1919 og hans kone, Sara den 19. desember 1922. De er begge gravlagt i New London, Minnesota.

Familien J. P. Johnson